ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (มีนาคม 2569) : Vol.13 No.3 (March 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 190-201

บทความวิจัย

สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการศึกษาอิสลามแบบบูรณาการสำหรับมุอัลลัฟในบริบทสังคมเมือง: กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร*

CHALLENGES AND INTEGRATED ISLAMIC EDUCATIONAL MANAGEMENT MODELS FOR NEW MUSLIMS IN URBAN CONTEXT: A CASE STUDY OF BANGKOK

ฮัมดูน หะซาเล็ม[1], วิศรุต เลาะวิถี[1], มนัส บุญชม[1], จักรกฤช มานน้อย[1], ฮัมบาลี เจะมะ[2*]
Hamdoon Hasalem[1], Witsarut Lohwithee[1], Manat Boonchom[1], Jakkrit Marnnoi[1], Hambalee Jehma[2*]
[1]วิทยาลัยนานาชาติอิสลามกรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[1]International Islamic College Bangkok, Krirk University, Bangkok, Thailand
[2]วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา ประเทศไทย
[2]Prince of Songkla University International College, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand
*Corresponding author E-mail: jehmahambalee@gmail.com
*Tel: 093-583-3507

บทคัดย่อ

การเผชิญความท้าทายในการสร้างอัตลักษณ์ทางศาสนาหลังการเปลี่ยนศาสนา มุอัลลัฟ (มุสลิมใหม่) ในสังคมเมืองจำเป็นต้องได้รับการศึกษาอิสลามที่เหมาะสม แต่รูปแบบการจัดการศึกษาในปัจจุบันยังขาดความชัดเจน โดยเฉพาะในบริบทพหุวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร การวิจัยแบบผสมผสานวิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหา และ 2) วิเคราะห์บริบทและรูปแบบการจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 74 ราย คัดเลือกแบบเจาะจงและลูกโซ่ เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ควบคู่กับแบบสำรวจเพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาแบ่งได้ 5 มิติ ปัญหาสูงสุด คือ ด้านภาษาและการอ่านอัลกุรอาน (ร้อยละ 16.2) รองลงมา คือ ความขัดแย้งของข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ (ร้อยละ 12.1) และการขาดแบบอย่างที่ดี (ร้อยละ 8.1) รูปแบบการเรียนรู้ที่มุอัลลัฟใช้พบ 3 ระดับ คือ ปฐมภูมิ ได้แก่ ครู/อุสตาซ (ร้อยละ 37.8) และครอบครัว (ร้อยละ 22.9) ทุติยภูมิ ได้แก่ เพื่อน/เครือข่ายสังคม (ร้อยละ 21.6) และองค์กร/มัสยิด (ร้อยละ 20.2) ตติยภูมิ ได้แก่ สื่อออนไลน์ (ร้อยละ 24.3) สื่อสิ่งพิมพ์ (ร้อยละ 6.7) ผลวิจัยชี้ว่า ปัญหาภาษาไม่ได้เป็นเพียงอุปสรรคทางเทคนิค แต่สัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณ ความขัดแย้งของข้อมูลสะท้อนโครงสร้างการผลิตความรู้ในสังคมมุสลิมที่มีความหลากหลาย ข้อเสนอแนะจากการวิจัย องค์กรมุสลิมและมัสยิดควรร่วมพัฒนาหลักสูตรเฉพาะและระบบพี่เลี้ยงสำหรับมุอัลลัฟ รวมถึงพัฒนาสื่อดิจิทัลที่ผ่านการตรวจสอบทางวิชาการ เพื่อลดปัญหาข้อมูลขัดแย้งและสนับสนุนการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ตอบโจทย์บริบทสังคมเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาอิสลาม, มุอัลลัฟ, มุสลิมใหม่, รูปแบบการจัดการศึกษา, กรุงเทพมหานคร

*Received March 4, 2026; Revised March 22, 2026; Accepted March 30, 2026

Abstract

Facing challenges in forming a new religious identity, Muallaf (new Muslims) in urban societies require appropriate Islamic education. However, current educational management models remain unclear, particularly in Bangkok's multicultural context. This mixed-methods research aimed to 1) Investigate problems, and 2) Analyze the context and models of Islamic education management for Muallaf. Seventy-four participants were selected through purposive and snowball sampling. Qualitative data were collected via in-depth interviews, supplemented by surveys for quantitative data. Qualitative data underwent content analysis and inductive conclusion formulation, while quantitative data were analyzed using descriptive statistics. Findings revealed problems across five dimensions. The most prevalent was language and Quranic reading difficulties (16.2%), followed by conflicting information from learning sources (12.1%), and a lack of good role models (8.1%). Three levels of learning models were identified: primary (teachers/Ustadh: 37.8%, family: 22.9%), secondary (friends/social networks: 21.6%, organizations/mosques: 20.2%), and tertiary (online media: 24.3%, print media: 6.7%). The discussion indicates that language issues are not merely technical but linked to spiritual identity formation, while information conflicts reflect the diverse knowledge production structures within Muslim society.

Keywords: Islamic Education Management, Muallaf, New Muslims, Educational Management Model, Bangkok

บทนำ

มุอัลลัฟ หรือ มุสลิมใหม่ เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสังคมไทย การตื่นตัวของผู้สนใจอิสลามในหลายทศวรรษที่ผ่านมาก่อให้เกิดโครงการอบรมมุสลิมใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อช่วยให้มุสลิมใหม่เข้าใจอิสลามอย่างแท้จริง Samah, F. H. & Ghani, N. A. R. N. A. ให้ความหมายว่า มุอัลลัฟ คือ ผู้ที่ปฏิญาณตนเข้ารับอิสลามเป็นศาสนาใหม่ ซึ่งก่อนหน้านั้นอาจนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ พราหมณ์ หรือไม่นับถือศาสนาใดมาก่อน (Samah, F. H. & Ghani, N. A. R. N. A., 2025) โดยคำนี้ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน ซูเราะห์อัต-เตาบะห์ อายะห์ที่ 60 ซึ่งระบุให้มุอัลลัฟเป็นหนึ่งในแปดจำพวกที่มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งจากกองทุนซะกาต เพื่อสร้างความมั่นคงทางศรัทธา ซึ่งปัจจุบันองค์กรมุสลิมในกรุงเทพมหานครและภูมิภาคต่าง ๆ ได้จัดโครงการอบรมสำหรับมุอัลลัฟตามพันธกิจที่แตกต่างกัน อาทิ มูลนิธิสันติชนเน้นการให้คำปรึกษาและสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต มูลนิธิรักมนุษยชาติเน้นการช่วยเหลือปัจจัยพื้นฐานและการอบรมปฏิบัติประจำวัน และมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสานเน้นการจัดค่ายอบรมและการศึกษาศาสนาอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟยังขาดรูปแบบเฉพาะที่ชัดเจนและเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย

แม้จะมีความพยายามจากองค์กรต่าง ๆ ดังกล่าว Supraptiningsih, U. & Bariyyah, K.ชี้ให้เห็นแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้เข้ารับอิสลามอย่างต่อเนื่อง โดยในแต่ละปีมีมุอัลลัฟใหม่เกิดขึ้นเฉลี่ยมากกว่า 200 รายเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลผ่านการแต่งงาน มุอัลลัฟมากกว่าร้อยละ 40 ขาดความต่อเนื่องในการเรียนรู้ และบางส่วนมีแนวโน้ม หลุดออกจากระบบการศึกษาศาสนา หรือเผชิญวิกฤติศรัทธาภายใน 3 - 5 ปีแรก เนื่องจากการขาดระบบสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ (Supraptiningsih, U. & Bariyyah, K., 2019) สิ่งเหล่านี้สะท้อนความเร่งด่วนที่ต้องพัฒนาโมเดลการจัดการศึกษาที่ตอบโจทย์ชีวิตจริงของมุอัลลัฟ

งานวิจัยในต่างประเทศได้ชี้ให้เห็นว่ามุอัลลัฟต้องการระบบการศึกษาที่แตกต่างจากมุสลิมโดยกำเนิด Rahin, N. S. A. et al. ศึกษาการจัดการเรียนการสอนในเปซันเตรน ประเทศอินโดนีเซีย พบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องมีโครงสร้างหลายขั้นตั้งแต่การแนะนำ (introduction) การซึมซับ (internalization) ไปจนถึงการยอมรับ (acceptance) (Rahin, N. S. A. et al., 2024) และขณะที่ Aryati, A. et al. เสนอ spiral transformation model ซึ่งบูรณาการความพอประมาณทางศาสนา (religious moderation) การบูรณาการทางสังคม (social integration) และการเสริมพลังทางเศรษฐกิจ (economic empowerment) สำหรับผู้เปลี่ยนศาสนา (Aryati, A. et al., 2025) และซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nursyifa, A. & Herni, Z. ในประเทศอินโดนีเซียชี้ว่ามัสยิดสามารถเป็นศูนย์การศึกษา สังคมและการสนับสนุนมุอัลลัฟแบบครบวงจร (Nursyifa, A. & Herni, Z., 2025) และขณะที่ Raihan, R. et al. ศึกษานวัตกรรมการโค้ชชิ่ง/เมนทอริ่งสำหรับมุอัลลัฟซึ่งให้ผลดีในการสนับสนุนด้านจิตใจและการปรับตัวทางสังคม (Raihan, R. et al., 2025) สำหรับบริบทไทย Saleah, A. & Suetair, A. ได้ศึกษาแนวทางการให้ความช่วยเหลือแก่มุสลิมใหม่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยได้เสนอแนวทางการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นเท่านั้น แต่ยังไม่ได้ศึกษาว่าระบบที่ควรจะสนับสนุนเป็นเช่นไรโยเฉพาะการให้การศึกษาความรู้ทางศาสนาแก่มุสลิมใหม่เหล่านี้ (Saleah, A. & Suetair, A., 2023)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบช่องว่างสำคัญ คือ งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาการจัดการศึกษาอิสลามในระบบโรงเรียนสำหรับมุสลิมโดยกำเนิด ขณะที่การศึกษาเฉพาะสำหรับมุอัลลัฟในบริบทสังคมไทยยังมีจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยที่ศึกษาทั้งสภาพปัญหาเชิงลึกและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทพหุวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร เมื่อพิจารณาช่องว่างขององค์ความรู้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น พบว่า งานวิจัยในอดีต เช่น การศึกษาของ Saleah, A. & Suetair, A. มุ่งเน้นบริบทสามจังหวัดชายแดนใต้ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากกรุงเทพมหานครอย่างสิ้นเชิง (Saleah, A. & Suetair, A., 2023) ขณะที่งานวิจัยในต่างประเทศ แม้จะเสนอโมเดลที่น่าสนใจ แต่ก็ตั้งอยู่บนฐานบริบทสังคมมุสลิมที่เป็นเสียงข้างมากหรือมีโครงสร้างชุมชนที่เข้มข้น ซึ่งไม่อาจนำมาปรับใช้โดยตรงกับกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นสังคมเมืองที่มีความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมสูง (พหุวัฒนธรรม) ผู้คนเร่งรีบ มีข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง และขาดชุมชนมุสลิมที่แน่นแฟ้น ดังนั้น จึงยังไม่มีโมเดลการจัดการศึกษาอิสลามที่ออกแบบเฉพาะสำหรับมุอัลลัฟในบริบทมหานครแห่งนี้ ความจำเป็นเร่งด่วนของการวิจัยในพื้นที่กรุงเทพมหานครจึงอยู่ที่การออกแบบระบบการศึกษาที่สามารถตอบสนองวิถีชีวิตคนเมือง ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่นอย่างมีนัยสำคัญ มุอัลลัฟในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงาน มีเวลาจำกัด ต้องพึ่งพาสื่อออนไลน์เป็นหลัก แต่กลับเผชิญกับปัญหาข้อมูลขัดแย้งและขาดแหล่งเรียนรู้ที่น่าเชื่อถือ การไม่มีโมเดลการจัดการศึกษาที่เหมาะสมอาจนำไปสู่ความสับสนทางศาสนา การปฏิบัติที่คลาดเคลื่อน และท้ายที่สุด คือ การละทิ้งศาสนาใหม่ของพวกเขา ผลการวิจัยนี้จะสามารถเสนอสภาพปัญหาที่แท้จริงและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการออกแบบหลักสูตร ระบบพี่เลี้ยง และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของมุอัลลัฟในเมืองหลวง ซึ่งจะช่วยลดอัตราการหลุดออกจากระบบและเสริมสร้างความมั่นคงทางศรัทธาให้กับมุสลิมใหม่เหล่านี้ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งตอบคำถามสำคัญว่า สภาพปัญหาและรูปแบบการจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟในกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร โดยผลของการศึกษาวิจัยจะสามารถเสนอสภาพที่แท้จริงเพื่อค้นหาข้อเสนอแนะที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟในพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาบริบทขององค์กรมุสลิมและการจัดการรูปแบบการจัดการศึกษาอิสลาม สำหรับมุอัลลัฟในจังหวัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ใช้การออกแบบแบบสอดคล้อง (Convergent Design) ตามแนวคิดของ Creswell, J. W. et al. โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเป็นหลัก ควบคู่กับการสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ (Creswell, J. et al., 2003) และใช้แนวทางปรากฏการณ์นิยม (Phenomenological Approach) เป็นกรอบหลักในการทำความเข้าใจ ประสบการณ์ชีวิตของมุอัลลัฟ (Moran, D. , 2011)

ประชากร เป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ คือ มุอัลลัฟ (มุสลิมใหม่) ที่พำนักอาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานครและเครือข่ายองค์กรมุสลิมในพื้นที่ พบว่า มีจำนวนมุอัลลัฟที่ขึ้นทะเบียนและเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ 2,000 คน ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้ดำเนินการตามแนวทาง Hennink, M. & Kaiser, B. N. โดยประชากรเป้าหมาย คือ มุอัลลัฟที่พำนักในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 74 ราย คัดเลือกแบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การเลือกแบบเจาะจง: โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion Criteria) ที่ชัดเจน ดังนี้ (ก) เป็นผู้ที่ปฏิญาณตนเข้ารับอิสลามมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน แต่ไม่เกิน 5 ปี เพื่อให้อยู่ในช่วงที่ยังเผชิญปัญหาและความท้าทายในการปรับตัวและเรียนรู้ (ข) มีภูมิลำเนาหรือพำนักอาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี เพื่อให้มีประสบการณ์ตรงกับบริบทสังคมเมือง (ค) ยินดีและสมัครใจให้ข้อมูลในการวิจัย 2) การเลือกแบบลูกโซ่: ผ่านเครือข่ายองค์กรมุอัลลัฟ และ 3) การเลือกแบบสะดวก: ผ่านช่องทางออนไลน์ การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ 74 ราย พิจารณาจากแนวคิดความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) ตามแนวทางของ Hennink, M. & Kaiser, B. N. ซึ่งชี้ว่าในการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์นิยม ความอิ่มตัวของข้อมูลมักเกิดขึ้นที่ 20 - 30 ราย แต่การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานที่ต้องการข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลเชิงคุณภาพ การเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 74 ราย จึงช่วยให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพรรณนาได้อย่างมั่นใจมากขึ้น และเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรประมาณ 1,500 - 2,000 ราย กลุ่มตัวอย่าง 74 ราย คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 3.7 - 4.9 ซึ่งถือว่าเหมาะสมสำหรับการวิจัยเชิงสำรวจในครั้งนี้ (Hennink, M. & Kaiser, B. N., 2022)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และแบบสำรวจ (Survey Form) สำหรับบันทึกข้อมูลเชิงปริมาณ โดยพัฒนาข้อคำถามจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แบ่งโครงสร้างเครื่องมือออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ อายุ อาชีพ ระยะเวลาที่นับถืออิสลาม สาเหตุการเข้ารับอิสลาม และลักษณะการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทางศาสนา (จำนวน 6 ข้อ)

ส่วนที่ 2: สภาพปัญหาการจัดการศึกษาอิสลาม ครอบคลุมปัญหาด้านภาษา การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ความขัดแย้งของข้อมูล และปัญหาด้านสังคมจิตวิทยา (จำนวน 10 ข้อ เป็นคำถามปลายเปิดและปลายปิดผสมผสานกัน)

ส่วนที่ 3: รูปแบบและแหล่งการเรียนรู้ที่มุอัลลัฟใช้ในชีวิตจริง ทั้งการเรียนรู้จากบุคคล องค์กร และสื่อต่าง ๆ (จำนวน 8 ข้อ)

ส่วนที่ 4: ข้อเสนอแนะและความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาอิสลามในอนาคต (จำนวน 3 ข้อ เป็นคำถามปลายเปิด)

เครื่องมือวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index-CVI) เฉลี่ยเท่ากับ 0.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.80 ที่ยอมรับได้ จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Pilot Study) กับมุอัลลัฟที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ราย เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในภาษาและความเหมาะสมของข้อคำถาม ก่อนนำมาปรับปรุงครั้งสุดท้าย และหาค่าความเที่ยงของ

แบบสำรวจส่วนที่เป็นมาตรวัด โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.82 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการระหว่างเดือนมีนาคมถึงสิงหาคม 2567 ผ่าน 2 ช่องทางหลัก ได้แก่ 1) ความร่วมมือกับองค์กรพันธมิตร ได้แก่ มูลนิธิสันติชน มูลนิธิรักมนุษยชาติ และมัสยิดในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 8 แห่ง ซึ่งช่วยประชาสัมพันธ์และประสานงานกับกลุ่มตัวอย่าง และ 2) วิธีลูกโซ่ (Snowball Technique) โดยให้ผู้ให้สัมภาษณ์แนะนำผู้มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์รายอื่น ๆ ต่อ มีระบบติดตามเพื่อเพิ่มอัตราการตอบกลับ 3 ครั้ง โดยการโทรศัพท์ติดตามและการส่งข้อความทางแอปพลิเคชันไลน์ (Line Application) การสัมภาษณ์เชิงลึกใช้เวลาประมาณ 45 - 60 นาทีต่อราย โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง บันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนามประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ตามแนวทาง 6 ขั้นตอน ของ Braun, V. & Clarke, V. ประกอบด้วย 1) การทำความคุ้นเคยกับข้อมูล 2) การสร้างรหัสเบื้องต้น 3) การค้นหาประเด็นหลัก 4) การทบทวนประเด็น 5) การนิยามและตั้งชื่อประเด็น และ 6) การเขียนรายงาน (Braun, V. & Clarke, V. , 2023) การวิเคราะห์ใช้โปรแกรม MAXQDA 2022 ช่วยในการจัดระบบและเชื่อมโยงรหัสเชิงประเด็น ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสำรวจวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 28 การบูรณาการข้อมูล (Data Integration) ใช้วิธีเชื่อมโยง (Connecting) ผนวกรวม (Merging) และสร้างข้อสรุปร่วมกัน (Joint Display) ระหว่างผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่รอบด้านและมีความน่าเชื่อถือ

ใช้กรอบแนวคิดของ Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. ประกอบด้วย 1) ความน่าเชื่อถือ (Credibility): โดยการอยู่กับข้อมูลเป็นเวลานาน (Prolonged Engagement) การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) และการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านแหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ความเป็นกลาง (Confirmability): คือ การบันทึกสะท้อนคิด (Reflexivity Journal) และการตรวจสอบเส้นทางการวิจัย (Audit Trail) 3) การโอนย้ายได้ (Transferability): คือ การพรรณนาบริบทอย่างละเอียด (Thick Description) และ 4) การพึ่งพาได้ (Dependability): คือ การทบทวนโดยเพื่อนร่วมงาน (Peer Debriefing) และการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Expert Review) (Lincoln, Y. S. & Guba, E. G., 1985)

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างมุอัลลัฟในกรุงเทพมหานครจำนวนทั้งสิ้น 74 ราย โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลทุกราย คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสำรวจประกอบการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ในเชิงสถิติพรรณนาได้ การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาและสภาพปัญหา ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) จากการสัมภาษณ์เป็นหลัก ควบคู่กับการสนับสนุนด้วยค่าร้อยละจากแบบสำรวจ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สะท้อนปรากฏการณ์ได้อย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า มุอัลลัฟในกรุงเทพมหานครประสบปัญหาการเรียนรู้หลายด้าน ที่สามารถแบ่งได้เป็น 4 มิติหลัก ดังนี้

1. ปัญหาด้านภาษาและความรู้พื้นฐานทางศาสนา เป็นอุปสรรคพื้นฐานที่พบมากที่สุด (ร้อยละ 16.2) มุอัลลัฟส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่านภาษาอาหรับได้ ออกเสียงบทละหมาดและดุอาหรือบทขอพรไม่ถูกต้อง รวมถึงขาดความเข้าใจในหลักการพื้นฐานของอิสลาม ตัวอย่างคำตอบสะท้อนว่า “บทละหมาดผมจำยากมาก” และ “ภาษาอาหรับอ่านยาก ออกเสียงและสำเนียงไม่ได้” ปัญหานี้ส่งผลต่อความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนกิจและทำให้บางรายรู้สึกท้อแท้

2. ปัญหาด้านความขัดแย้งของข้อมูลและขาดแหล่งเรียนรู้น่าเชื่อถือ ร้อยละ 12.1 ของผู้ตอบประสบปัญหาการได้รับคำสอนที่ขัดแย้งกันจากหลายแหล่ง ทำให้เกิดความสับสนว่าสิ่งใดถูกต้องตามหลักการ ตัวอย่างเช่น “หลายอย่างครับ เช่น คนนั้นบอกว่าสิ่งนี้ห้ามทำ บางคนบอกว่าทำได้” สิ่งนี้สะท้อนความหลากหลายทางความคิดในชุมชนมุสลิมไทยและความท้าทายในการหาข้อสรุปทางวิชาการที่เป็นหนึ่งเดียว

3. ปัญหาด้านการขาดแบบอย่างและระบบสนับสนุนทางสังคม มุอัลลัฟจำนวนไม่น้อย (ร้อยละ 8.1) พบว่ามุสลิมบางกลุ่มมีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับหลักการศาสนา เช่น การทะเลาะกัน แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ส่งผลให้ขาดแบบอย่างที่ดีและรู้สึกไม่มั่นใจในตัวแบบอย่าง ตัวอย่างคำตอบระบุว่า “มุสลิมมีหลากหลายแนวทาง ทะเลาะกันเอง แบ่งพวก”

4. ปัญหาด้านโครงสร้างการเรียนรู้และการเข้าถึง มุอัลลัฟร้อยละ 6.7 ต้องการระบบการเรียนรู้ที่เป็นขั้นตอนและชัดเจนมากกว่าระบบปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่ต้องค้นคว้าด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น “อยากให้มีที่เรียนศาสนาเยอะ ๆ” และ “ขาดศูนย์กลางสำหรับผู้สนใจอิสลาม” นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่ทำงานเต็มเวลา (ร้อยละ 5.4)

นอกจากปัญหาด้านการศึกษาแล้ว มุอัลลัฟยังเผชิญกับความท้าทายทางสังคมและจิตใจ ได้แก่ ความรู้สึกเหงาและขาดชุมชนสนับสนุน (ร้อยละ 4.0) การต้องปรับตัวกับวัฒนธรรมเดิมของครอบครัว (ร้อยละ 4.0) และการเผชิญกับข้อมูลบิดเบือนในสื่อออนไลน์ (ร้อยละ 4.0) ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องคำนึงถึงมิติทางสังคม วัฒนธรรม และจิตวิทยาร่วมด้วย

ตารางที่ 1 สภาพปัญหาการจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟในกรุงเทพมหานคร แยกตามประเภทและความถี่

ประเภทปัญหา	รายละเอียดปัญหา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ด้านภาษาและความรู้พื้นฐาน	อ่านภาษาอาหรับไม่ได้ ออกเสียงบทละหมาด ไม่ถูกท่องจำบทดุอาอ์ยาก	12	16.2%
2. ความขัดแย้งของข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	ได้รับคำสอนที่แตกต่างกันจากครู หนังสือ และสื่อออนไลน์ นำไปสู่ความสับสนในการปฏิบัติ	9	12.1%
3. การขาดแบบอย่างที่ดีจากมุสลิมเดิม	พบพฤติกรรมของมุสลิมบางกลุ่มที่ขัดกับหลักการศาสนา ส่งผลต่อความเชื่อมั่น	6	8.1%
4. การขาดโครงสร้างและระบบการเรียนรู้ที่ชัดเจน	ต้องการแผนการเรียนรู้ที่เป็นขั้นตอน มีศูนย์กลางเฉพาะทางสำหรับมุอัลลัฟ	5	6.7%
5. ข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง	เป็นผู้ใหญ่ ทำงานเต็มเวลา เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ยาก	4	5.4%
6. การขาดชุมชนและเพื่อนร่วมเรียนรู้	รู้สึกเหงา ขาดสังคมสนับสนุน โดยเฉพาะหลังจบหลักสูตรหรือกิจกรรม	3	4.0%
7. การเผชิญข้อมูลบิดเบือน/เท็จในสื่อออนไลน์	พบข้อมูลผิด ๆ เกี่ยวกับอิสลามในโลกออนไลน์และสังคมรอบข้าง	3	4.0%
8. การปรับตัวกับวัฒนธรรมเดิมของครอบครัว	ยังต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเดิมกับครอบครัวหรือที่ทำงาน	3	4.0%
9. ปัญหาอื่น ๆ	เช่น ขาดแรงจูงใจต่อเนื่อง การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์	29	39.5%

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัญหาด้านภาษาและความรู้พื้นฐานทางศาสนาเป็นปัญหาที่พบมากที่สุดในกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 16.2) สะท้อนให้เห็นว่าอุปสรรคด้านภาษาอาหรับมิใช่เพียงข้อจำกัดทางเทคนิคในการอ่านออกเสียง แต่เป็นด่านแรกที่มุอัลลัฟต้องเผชิญในการสร้างความสัมพันธ์เชิงความหมายกับระบบสัญลักษณ์ทางศาสนาใหม่ ซึ่งหากขาดการสนับสนุนที่เหมาะสมจะนำไปสู่ความท้อแท้และความรู้สึกไม่มั่นคงในอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณ รองลงมา คือ ปัญหาความขัดแย้งของข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ (ร้อยละ 12.1) สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางความคิดและสำนักคิดในชุมชนมุสลิมไทยที่มุอัลลัฟต้องเผชิญ โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยการไหลเวียนของข้อมูลจากทั้งสื่อออนไลน์และบุคคลรอบข้าง การไม่มีมาตรฐานหรือศูนย์กลางทางวิชาการที่ชัดเจนยิ่งซ้ำเติมความสับสนให้แก่ผู้เริ่มต้นศึกษา ขณะที่ปัญหาการขาดแบบอย่างที่ดีจากมุสลิมเดิม (ร้อยละ 8.1) ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ศาสนาของมุอัลลัฟไม่ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างเปล่า แต่เกิดขึ้นท่ามกลางพฤติกรรมและการปฏิบัติของมุสลิมด้วยกันเอง ซึ่งหากแบบอย่างเหล่านั้นไม่สอดคล้องกับหลักการที่เรียนรู้ ก็อาจนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจและวิกฤตศรัทธาได้ นอกจากนี้ ปัญหาด้านโครงสร้างและระบบการเรียนรู้ที่ชัดเจน (ร้อยละ 6.7) และข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง (ร้อยละ 5.4) สะท้อนบริบทสังคมเมืองที่ผู้คนดำเนินชีวิตด้วยความเร่งรีบ มีข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ต้องใช้เวลาและการเดินทางไกล ส่งผลให้การเรียนรู้ที่ต้องพึ่งพาโครงสร้างแบบเดิม ๆ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ ปัญหาด้านสังคมและจิตใจ เช่น การขาดแบบอย่างที่ดีและการขาดชุมชนสนับสนุน แม้จะมีสัดส่วนไม่สูงมากเมื่อเทียบกับปัญหาด้านภาษา แต่เป็นปัญหาที่มีผลกระทบเชิงลึกต่อการคงอยู่ของศรัทธาและความต่อเนื่องในการเรียนรู้ เนื่องจากมุอัลลัฟโดยเฉพาะผู้ที่เข้ารับอิสลามโดยปราศจากเครือข่ายครอบครัวมุสลิมมาก่อน มักเผชิญกับความรู้สึกโดดเดี่ยวและการขาดพื้นที่ปลอดภัยในการซักถามข้อสงสัย การไม่มีแบบอย่างที่ดำเนินชีวิตสอดคล้องกับหลักศาสนาทำให้มุอัลลัฟขาดภาพจำลองเชิงประจักษ์ที่สามารถยึดเป็นแนวทางในการปรับตัว การวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษาสำหรับมุอัลลัฟไม่สามารถยึดติดเพียงการถ่ายทอดเนื้อหาทางวิชาการหรือทักษะการปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น หากแต่ต้องออกแบบให้ครอบคลุมทั้งมิติความรู้ การปฏิบัติ และการสนับสนุนทางสังคมและจิตใจไปพร้อมกัน โดยเฉพาะในบริบทสังคมเมืองที่ความสัมพันธ์ของชุมชนมีความหลวมและผู้คนต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างเครือข่ายสนับสนุนด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปรากฏการณ์นิยมที่ใช้เป็นกรอบในการวิจัยนี้ที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของมุอัลลัฟอย่างองค์รวม มิได้แยกส่วนระหว่างการเรียนรู้กับบริบททางสังคมและจิตวิทยาที่หล่อหลอมประสบการณ์เหล่านั้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและแหล่งการเรียนรู้ที่มุอัลลัฟใช้ในชีวิตจริง รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้

เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและแหล่งการเรียนรู้ที่มุอัลลัฟใช้ในชีวิตจริง รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้ระบุไว้ในวิธีดำเนินการวิจัย โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นหลักร่วมกับแบบสำรวจ (Survey Form) สำหรับบันทึกข้อมูลเชิงปริมาณ ตามแบบแผนการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ที่ใช้การออกแบบแบบสอดคล้อง (Convergent Design) ซึ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเป็นหลักควบคู่กับการสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ การสัมภาษณ์เชิงลึกดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 74 ราย ซึ่งคัดเลือกแบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วย การเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์การคัดเข้า การเลือกแบบลูกโซ่ผ่านเครือข่ายองค์กรมุอัลลัฟ และการเลือกแบบสะดวกผ่านช่องทางออนไลน์ โดยการสัมภาษณ์แต่ละรายใช้เวลาประมาณ 45 - 60 นาที ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง พร้อมบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนามประกอบ ภายหลังจากเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า มุอัลลัฟในกรุงเทพมหานครใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและซับซ้อน โดยสามารถจัดกลุ่มตามความถี่และลักษณะการพึ่งพาได้ ดังนี้

1. การเรียนรู้ผ่านครู อาจารย์ หรือ อุสตาซ เป็นแหล่งเรียนรู้หลักที่ได้รับความไว้วางใจสูงสุด (ร้อยละ 37.8) มุอัลลัฟให้ความสำคัญกับการเรียนแบบตัวต่อตัวหรือกลุ่มเล็ก เนื่องจากสามารถซักถามได้ทันทีและได้รับคำแนะนำที่เหมาะกับบริบทส่วนตัว ตัวอย่างคำตอบ เช่น “ครู หรือ อาจารย์”, “อาจารย์ผู้สอนมัสยิด” สะท้อนถึงความต้องการการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนโดยตรง

2. การเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต เป็นแหล่งเรียนรู้เสริมที่เข้าถึงง่ายและยืดหยุ่น (ร้อยละ 24.3) โดยมุอัลลัฟใช้ YouTube, Facebook, Instagram และแพลตฟอร์มออนไลน์อื่น ๆ ในการค้นหาข้อมูล ฟังบรรยายศาสนา และเชื่อมต่อกับชุมชน อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบหลายคนระบุข้อจำกัดด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล เช่น “อินเตอร์เน็ต เฟสบุ๊ค อินสตาแกรม ติ๊กต็อก”, “ยูทูป”

3. การเรียนรู้ผ่านครอบครัวและเครือข่ายใกล้ชิด (สามี หรือ ภรรยา ร้อยละ 22.9; เพื่อน หรือ บุคคลรอบข้าง ร้อยละ 21.6) เป็นระบบสนับสนุนธรรมชาติที่ช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ครอบครัวมุสลิมทำหน้าที่เป็น “ครูคนแรก” และ “พี่เลี้ยงประจำตัว” โดยเฉพาะในกรณีที่มุอัลลัฟรับอิสลามผ่านการแต่งงาน

4. การเรียนรู้ผ่านองค์กร มูลนิธิ มัสยิด (ร้อยละ 20.2) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจน โดยมูลนิธิสันติชนถูกกล่าวถึงมากที่สุดในฐานะองค์กรที่มี “ระบบชัดเจน สอนดี เข้าถึงง่าย” และมีโครงการอบรมเฉพาะทางสำหรับมุอัลลัฟ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้มี 3 ประการหลัก ได้แก่ 1) ความใกล้ชิดและความสัมพันธ์ส่วนตัว ทำให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยและกล้าซักถาม 2) ความน่าเชื่อถือและความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และ 3) การสนับสนุนทางสังคมและจิตใจ ที่ช่วยให้เกิดความต่อเนื่องและแรงจูงใจ

รูปแบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การผสมผสาน (Blended Approach) ที่รวมการเรียนตัวต่อตัวกับครู การสนับสนุนจากครอบครัว/เพื่อน การเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กร และการใช้สื่อออนไลน์เสริม ซึ่งช่วยตอบโจทย์ทั้งด้านความรู้ การปฏิบัติ และความต้องการทางสังคม

อภิปรายผล

การอภิปรายผลในส่วนนี้มุ่งเน้นการทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อ ภายใต้กรอบแนวคิดปรากฏการณ์นิยม (Phenomenological Approach) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของมุอัลลัฟผ่านการตีความหมายที่พวกเขาสร้างขึ้นต่อสภาพปัญหาและรูปแบบการเรียนรู้ที่ตนเผชิญ โดยผู้วิจัยจะเชื่อมโยงข้อค้นพบเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิเคราะห์เชิงปริมาณกับแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อชี้ให้เห็นความสอดคล้อง ความแตกต่าง รวมถึงนัยสำคัญทางวิชาการและเชิงปฏิบัติที่สะท้อนจากบริบทสังคมเมืองกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีความเป็นพหุวัฒนธรรมและข้อจำกัดด้านเวลา การเดินทางที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น การอภิปรายจะดำเนินไปตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการศึกษาอิสลามที่มุอัลลัฟประสบในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาด้านภาษาที่มิใช่เพียงอุปสรรคทางเทคนิค แต่เชื่อมโยงกับการสร้างอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณ ไปจนถึงปัญหาความขัดแย้งของข้อมูลที่สะท้อนโครงสร้างการผลิตความรู้ในสังคมมุสลิมที่มีความหลากหลาย จากนั้นจึงนำเสนอการวิเคราะห์รูปแบบและแหล่งการเรียนรู้ที่มุอัลลัฟใช้ในชีวิตจริง โดยชี้ให้เห็นถึงพลวัตของการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Approach) และความสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personal Learning Network) ที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมเมือง ซึ่งการอภิปรายนี้

จะช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับความท้าทายและโอกาสในการพัฒนาการจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทดังกล่าวอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า มุอัลลัฟในกรุงเทพมหานครประสบปัญหาด้านการเรียนรู้ที่ซับซ้อนและหลายมิติ โดยปัญหาโดดเด่นที่สุด คือ อุปสรรคด้านภาษาอาหรับและความขัดแย้งของข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมุอัลลัฟส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีพื้นฐานภาษาอาหรับมาก่อน และต้องเรียนรู้ระบบเสียงและไวยากรณ์ที่แตกต่างจากภาษาไทยอย่างสิ้นเชิง ในขณะเดียวกัน ชุมชนมุสลิมไทยเองมีความหลากหลายทางความคิดและแนวทางปฏิบัติ (สำนักคิด) ส่งผลให้ข้อมูลทางศาสนาที่มุอัลลัฟได้รับอาจไม่เป็นเอกภาพ (Nursyifa, A. & Herni, Z., 2025) นอกจากนี้ การขาดโครงสร้างการเรียนรู้เฉพาะกลุ่มและระบบพี่เลี้ยงที่ต่อเนื่อง ทำให้มุอัลลัฟหลายคนต้องเรียนรู้ด้วยตนเองแบบไร้ทิศทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Waycott, J. et al. ที่ชี้ว่าผู้เปลี่ยนศาสนาในสังคมเมืองมักขาดระบบสนับสนุนที่เป็นทางการและต้องพึ่งพาแหล่งเรียนรู้ชั่วคราว ผลการวิจัยในส่วนนี้จึงตอกย้ำว่าปัญหาการศึกษาสำหรับมุอัลลัฟเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงระหว่างข้อจำกัดส่วนบุคคล (ภาษา เวลา) และโครงสร้างระบบสนับสนุนทางสังคมและวิชาการที่ยังไม่เพียงพอ (Waycott, J. et al., 2017)

ปัญหาด้านภาษาและการอ่านอัลกุรอานเป็นอุปสรรคพื้นฐานที่พบมากที่สุดนั้น (ร้อยละ 16.2) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rahmah, A. & Alam, N. A. R. ที่ศึกษาในศูนย์มุอัลลัฟ ยอกยาการ์ตา อินโดนีเซีย ซึ่งพบว่า การสอนอัลกุรอานสำหรับผู้เปลี่ยนศาสนาต้องเน้นทั้งการออกเสียง ความเข้าใจเชิงบริบท และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่การท่องจำแบบแยกส่วน (Rahmah, A. & Alam, N. A. R. , 2024) อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นเชิงลึกว่าปัญหาภาษามิใช่อุปสรรคทางเทคนิคเท่านั้น แต่เป็น “ความท้าทายในการสร้างอัตลักษณ์ทางศาสนาผ่านระบบสัญลักษณ์ใหม่” สอดคล้องกับแนวคิดของ Hall, R. E. & Jones, C. I. ที่ว่าอัตลักษณ์เป็นกระบวนการสร้างความหมายผ่านระบบภาษาและสัญลักษณ์ มุอัลลัฟไม่ได้เรียนเพียงตัวอักษรอาหรับ แต่ต้องสร้างความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณผ่านบทสวดที่เดิมไม่มีความหมายต่อพวกเขา การที่ผู้ตอบรู้สึก “ท้อแท้” และ “หมดกำลังใจ” สะท้อนว่ากระบวนการนี้สัมพันธ์กับอารมณ์และอัตลักษณ์ส่วนบุคคลอย่างลึกซึ้ง (Hall, R. E. & Jones, C. I., 1997)

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า มุอัลลัฟใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและผสมผสานกัน โดยให้ความสำคัญกับครู/อุสตาซและเครือข่ายใกล้ชิด (ครอบครัว เพื่อน) เป็นลำดับแรก รองลงมา คือ สื่อออนไลน์และองค์กรต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเรียนรู้ศาสนาโดยเฉพาะในระยะเริ่มต้น ต้องการความไว้ใจ ความใกล้ชิด และการตอบคำถามเฉพาะหน้า ซึ่งแหล่งเรียนรู้แบบปฐมภูมิสามารถตอบโจทย์ได้ดีกว่าแหล่งเรียนรู้ทั่วไป อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาสื่อออนไลน์สูงก็มาพร้อมกับความเสี่ยงด้านคุณภาพข้อมูลแม้ Blended Learning จะเพิ่มความยืดหยุ่น แต่ต้องควบคู่กับกลไกการตรวจสอบความถูกต้อง ผลการวิจัยนี้สะท้อนปรากฏการณ์ “เครือข่ายการเรียนรู้ส่วนบุคคล” (Personal Learning Network) ของมุอัลลัฟ ที่แต่ละคนสร้างระบบสนับสนุนของตัวเองโดยผสมผสานความสัมพันธ์ใกล้ชิด องค์กร และเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน ซึ่งตรงกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการเข้าถึงความรู้จากหลายช่องทาง (Veronica, S. S. & Bachtiar, Y., 2010)

ปัญหาความขัดแย้งของข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ (ร้อยละ 12.1) สะท้อนความหลากหลายทางความคิดในชุมชนมุสลิมไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hasan, A. A. ที่ศึกษาการจัดการศึกษาสำหรับมุอัลลัฟในมาเลเซีย และชี้ว่าความหลากหลายของแนวทางปฏิบัติเป็นความท้าทายสำคัญสำหรับผู้เริ่มต้นที่ต้องการคำตอบที่ชัดเจน ผลการวิจัยนี้ขยายองค์ความรู้เดิมโดยชี้ให้เห็นว่า “ความขัดแย้งของข้อมูลมิใช่ปัญหาเชิงเทคนิคในการสื่อสาร แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการผลิตความรู้ในสังคมมุสลิม” (Hasan, A. A., 2025) และซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Al-Attas, S. M. N. ที่เสนอว่าการอิสลามแห่งความรู้ต้องสร้างระบบญาณวิทยาที่เป็นเอกภาพ แต่ในทางปฏิบัติ สังคมมุสลิมกลับมีความหลากหลายทางความคิดสูง การวิจัยนี้ชี้ว่าระบบการศึกษาสำหรับมุอัลลัฟ

จึงต้องรวมการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อเผชิญกับความหลากหลายอย่างมีสติ ไม่ใช่การป้อนคำตอบตายตัว (Al-Attas, S. M. N., 2005)

การขาดแบบอย่างที่ดีจากมุสลิมเดิม (ร้อยละ 8.1) สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura, A. ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการสังเกตแบบอย่าง ผลการวิจัยพบว่า มุอัลลัฟต้องการเห็น “การประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง” ของผู้ที่อ้างตนเป็นมุสลิม (Bandura, A., 1977) และซึ่งสอดคล้องกับ Hashim, R. ที่กล่าวว่า การศึกษาอิสลามต้องสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งความรู้และการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็น “ช่องว่างระหว่างอุดมคติของอิสลามกับพฤติกรรมของมุสลิมบางกลุ่ม” ซึ่งสร้างความสับสนทางความคิด (Cognitive Dissonance) แก่มุอัลลัฟ ข้อค้นพบนี้ท้าทายให้ชุมชนมุสลิมหันกลับมาทบทวนตนเองในฐานะ “ตัวแทน” ของศาสนาที่เผยแผ่ผ่านแบบดำเนินชีวิต มิใช่เพียงคำพูดหรือข้อความในตำรา (Hashim, R., 2007)

ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ คือ งานวิจัยในต่างประเทศส่วนใหญ่มุ่งเสนอรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ขณะที่ผลการวิจัยในบริบทไทยชี้ว่า “ไม่มีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่เพียงพอ แต่ต้องใช้หลายรูปแบบผสมผสานกันตามความแตกต่างของปัจเจกและบริบท” ซึ่งสะท้อนลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมไทยที่ต้องการความยืดหยุ่นสูงในการออกแบบระบบการศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและวิเคราะห์บริบทและรูปแบบการจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาอิสลามสำหรับมุอัลลัฟมี 5 มิติหลัก ได้แก่ ปัญหาด้านภาษาและการอ่านอัลกุรอาน (ร้อยละ 16.2) ปัญหาความขัดแย้งของข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ (ร้อยละ 12.1) ปัญหาการขาดแบบอย่างที่ดีจากมุสลิมเดิม (ร้อยละ 8.1) ปัญหาโครงสร้างและระบบการเรียนรู้ที่ไม่ชัดเจน (ร้อยละ 6.7) และปัญหาด้านสังคมและจิตวิทยา (ร้อยละ 12.1) สำหรับรูปแบบการเรียนรู้มุอัลลัฟใช้แหล่งเรียนรู้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปฐมภูมิ (ครู/อุสตาซ และครอบครัว) ระดับทุติยภูมิ (เพื่อน/เครือข่ายสังคม และองค์กร/มัสยิด) และระดับตติยภูมิ (สื่อออนไลน์และสื่อสิ่งพิมพ์) โดยรูปแบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การเรียนรู้แบบผสมผสานที่เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ทั้งสามระดับเข้าด้วยกัน ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายด้านการพัฒนาหลักสูตรและระบบสนับสนุนนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาหลักสูตรการศึกษาอิสลามเฉพาะสำหรับมุอัลลัฟที่มีโครงสร้างชัดเจน เป็นขั้นตอน และบูรณาการทั้งด้านภาษา หลักศาสนา และการปรับตัวทางสังคม พร้อมทั้งจัดระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) โดยคัดเลือกมุสลิมที่มีความรู้และแบบอย่างที่ดีเพื่อให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในช่วง 3 - 5 ปีแรกหลังเข้ารับอิสลาม อีกทั้งในด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสื่อ มัสยิดและองค์กรมุสลิมในพื้นที่กรุงเทพมหานครควรพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้แบบครบวงจรสำหรับมุอัลลัฟ โดยจัดกิจกรรมฮาลาเกาะห์ที่ยืดหยุ่นตามวิถีชีวิตคนเมือง และพัฒนาสื่อดิจิทัลที่ผ่านการตรวจสอบทางวิชาการเพื่อลดปัญหาข้อมูลขัดแย้ง พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดทำฐานข้อมูลมุอัลลัฟเพื่อการวางแผนสนับสนุนอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ด้านการพัฒนาบุคลากร สถาบันการศึกษาอิสลามควรพัฒนาหลักสูตรอบรมครูและผู้สอนให้มีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนต่างวัฒนธรรม มีทักษะการโค้ชชิ่ง (Coaching) และการใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการวิจัยเพื่อต่อยอดในอนาคตนั้น ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อพัฒนาและทดลองใช้หลักสูตรต้นแบบสำหรับมุอัลลัฟในพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวมถึงการวิจัยระยะยาว (Longitudinal Research) เพื่อติดตามพัฒนาการทางศาสนกิจและความมั่นคงทางอัตลักษณ์ของมุอัลลัฟในช่วง 3 - 5 ปีแรกหรือศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับมุอัลลัฟในบริบทภูมิภาคอื่นของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

Al-Attas, S. M. N. (2005). Islamic Philosophy: An Introduction. Journal of Islamic Philosophy, 1(1), 11-43.

Aryati, A. et al. (2025). Model of Education Transformation for Converts Based on Religious Moderation. Scaffolding: Jurnal Pendidikan Islam Dan Multikulturalisme, 7(3), 174-87.

Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change. Psychological Review, 84(2), 191-215.

Braun, V. & Clarke, V. (2023). Toward Good Practice in Thematic Analysis: Avoiding Common Problems and Be (om) ing A Knowing Researcher. International Journal of Transgender Health, 24(1), 1-6.

Creswell, J. et al. (2003). Advanced Mixed Methods Research Designs. In A. Tashakkori, & C. Teddlie (Eds.), Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research (pp. 209-240). Thousand Oaks, CA: Sage.

Hall, R. E. & Jones, C. I. (1997). Levels of Economic Activity Across Countries. The American Economic Review, 87(2), 173-177.

Hasan, A. A. (2025). Conceptualizing a Management Model of Islamic Education for Muallafs in Malaysia: Fundamental Inputs for Improvement. MENARA: Journal of Islamic and Contemporary Issues, 6(1), 142-160.

Hashim, R. (2007). Intellectualism in Higher Islamic Traditional Studies: Implications for the Curriculum. American Journal of Islam and Society, 24(3), 92-115.

Hennink, M. & Kaiser, B. N. (2022). Sample Sizes for Saturation in Qualitative Research: A Systematic Review of Empirical Tests. Social Science & Medicine, 292, 114523. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114523

Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). Naturalistic Inquiry. California: SAGE Publications, Inc.

Moran, D. (2011). Edmund Husserl. In Sebastian Luft & Søren Overgaard (eds.), In The Routledge Companion to Phenomenology (pp. 28-39). London & New York: Routledge.

Nursyifa, A. & Herni, Z. (2025). Mosque-Based Islamic Education for Converts Through Community-Centered Programs. Academia Open, 10(2), 1-14.

Rahin, N. S. A. et al. (2024). Pengurusan Pengajian Islam Terhadap Mualaf [Management of Islamic Studies to Mualaf]. BITARA International Journal of Civilizational Studies and Human Sciences, 7(1), 216-228.

Rahmah, A. & Alam, N. A. R. (2024). Teaching The Qur'an to Converts with An Islamic Education Approach: A Case Study at the Mualaf Center Yogyakarta. Istawa: Jurnal Pendidikan Islam, 9(2), 103-123.

Raihan, R. et al. (2025). Coaching Innovation Islamic Education of Muallaf. AMCA Journal of Community Development, 5(2), 31-35.

Saleah, A. & Suetair, A. (2023). A Model of Helping and Establishing Appropriate Muslim Identity for Muallafs of Muslim Organizations in the Southern Border Provinces. Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences, 10(2), 17-31.

Samah, F. H. & Ghani, N. A. R. N. A. (2025). Contemporary Interpretation of Asnaf Muallaf and Its Management Model: Evidence from Majlis Islam Sarawak. Bulletin of Islamic Research, 3(4), 753-776.

Supraptiningsih, U. & Bariyyah, K. (2019). Marriage Settlement among Minority Moslem by Datok Imam Masjid in South Thailand. AL-IHKAM: Jurnal Hukum & Pranata Sosial, 14(2), 221-236.

Veronica, S. S. & Bachtiar, Y. (2010). Corporate Social Reporting: Empirical Evidence from Indonesia Stock Exchange. International journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, 3(3), 241-252.

Waycott, J. et al. (2017). A Virtual Panopticon in the Community of Practice: Students' Experiences of Being Visible on Social Media. The Internet and Higher Education, 35, 12-20. https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2017.07.001